

הרב חיים אירם*

כי גרים ותושבים אתם עמדי

במאמרו, מעלה ידידי מנוער הר"מ ליכטנשטיין משנה סדורה על תפיסתו את הגיור ואת מהלכי הגיור הנעשים כיום הזה בישראל.

למקרא דבריו הבנתי, ואף שטחתי דברים בשיחה בעל פה, כי מלבד המחלוקת על ניתוח ההלכה ומקורותיה – כפי שעלתה בקיצור נמרץ במאמר – קיימות שגיאות עובדתיות קשות ביחס למציאות הגיור כיום, וממילא הוסקו מסקנות שגויות ביחס לגיור כיום בכלל ולעוסקים בו בפרט, בכל הקשור ל"מדיניות שהרב דרוקמן ותומכיו מציעים", כדברי הר"מ שם.

על אף הכאב שחשתי למקרא המאמר, 'פצעי אוהב' של הר"מ עדיפים בעיני על 'נשיקות שונא' שהן מנת חלקו של הרב דרוקמן ותומכיו בעת האחרונה, ועם זאת יסלחו לי הר"מ, וקוראי המאמר, אם האהבה תקלקל את השורה, ולפיכך אשתמש בביטוי כזה או אחר שלא לפי כבוד ידידי הר"מ.

עוד אומר, כי כבר נעשו דברים בפועל לאחר שיחתנו ועל כך בוודאי ימסור הר"מ בתגובתו בעלון, בזה או שלאחריו, ועל כך אני מודה לו בחיבה ובאהבה גלויה.

א. גיור ללא קבלת עם ישראל

אכן, צודק הר"מ בשאלת היחס שבין הברייתות המדברות על הליכי הגיור – מילה וטבילה – לבין המקורות העוסקים בקבלת המצוות. אכן ניתן להסיק כי קבלת המצוות היא מהות הגיור, או להיפך – כי איננה מרכיב עקרוני בהליך הגיור. אלא שהמסקנה שקבלת המצוות היא 'הליך דתי' בלבד, וקיימת אפשרות של 'הליך לאומי' ללא קבלת המצוות – מוטעית מיסודה. באף מקור, העוסק בקבלת המצוות, לא

* הרב חיים אירם הינו רב הישוב אלעזר ומשמש כדיין בבית דין לגיור

נפקד מקומו של הבירור הלאומי. אין כלל מקום לשוחח עם הגר על קבלת מצוות, ללא הבירור המקדים על רצונו להשתייך לכלל ישראל. זו הקבלה הראשונה בברייתא ביבמות, העוסקת בהודעת המצוות לגר, ובמסכת גרים זו **הקבלה היחידה**. ניתן להתווכח אם היסוד הלאומי די בו, אך וודאי שקבלת מצוות שאינה מלווה ברצון להשתייך לעם ישראל – לא תיתכן בגיור כלל. יתרה מזאת, בברייתא ביבמות הקביעה 'מקבלין אותי' נאמרה כבר אחרי שהגר הביע את רצונו להצטרף לעם ישראל; שלב קבלת המצוות הובא רק לאחר מכן, כמעכב את הטבילה ולא כתנאי לקבלתנו אותו.

לפיכך, גם הדיוק ברמב"ם שכביכול הגיור הינו 'דתי' לשיטתו, אינו נכון. הכניסה לברית, עליה מדבר הרמב"ם, איננה יסוד העומד בפני עצמו; כל כולו עומד על יסוד יציאת מצרים ומתן תורה, שהם מאורעות לאומיים ביסודם – "ויען כל העם...", ומילדת ישראל' נלמד סדר הלכות גיור¹.

השייך הלאומי לא נעשה בעקבות החיבור למצוות אלא להיפך – החיוב במצוות בא בעקבות השייך הלאומי². אין גיור 'דתי' נטו. השאלה יכולה להיות רק אם די בקבלת הי'פ הלאומי כדי לחייב בקבלת מצוות³, או שמא יש הכרח בקבלת מצוות מפורשת. הגע עצמך: האם מי שיצהיר על מחויבותו למצוות מתוך אמונה בבורא עולם, ויקפיד על קלה כחמורה, ימול ויטבול במקוה אך יצהיר כי איננו חפץ להשתייך לעם ישראל – הייחשב לגר?

1. יש לבאר את המושג 'כניסה לברית' עליה מדבר הרמב"ם. אין הכוונה לברית המילה שמוזכרת אח"כ אלא לברית סיני. האם הכוונה לברית של קבלת התורה? מדברי המחבר בשו"ע ששינה את הלשון (ריש סימן רסח) וכתב "גר שנכנס לקהל ישראל" כלומר מותר לבוא בקהל, נראה לומר שאף הרמב"ם סובר כן, דהיינו הכניסה לברית משמע כניסה לקהל ישראל ומתוך כך הסתופפות תחת כנפי השכינה וקבלת עול תורה.
2. המעוניין בהעמקה שאינה אפשרית במסגרת צרה זו ימצא דברים בנושא במאמר הרב גורן 'כפירה בעם ישראל לעניין גיורי ב'שנה בשנה' תשמ"ג; 'חוות בנימין' לרב ישראלי חלק ב סימן סז; שו"ת 'במראה הבזק' חלק רביעי סימן צו, וכן 'רסיסי טל' לרב יהודה עמיטל במאמר על הגיור (סימן א), ובחוברת של מו"ר הרב מרדכי 'התקוה ממעמקים' על מגילת רות. כן עולה גם מדברי החזו"א יו"ד קיט סק"א, שטמ"ק לנדריס פרק ב' ועוד.
3. יעויין ביצדקת הצדיק' (אות נד), שצונורה מסיבות מובנות במספר הוצאות.

ב. גיור ללא קבלת מצוות

הר"מ העלה אפשרות שלדעתו ישנם פוסקים כי ניתן לגייר ללא קבלת מצוות. לענ"ד שגה הר"מ גם בזה, ואפרש שיחתי:

אם משמעות 'גיור ללא קבלת מצוות', היא שיאמר הגר שברצונו להיות חלק מעם ישראל, אך הוא אינו מקבל על עצמו את המצוות שעם ישראל קיבל על עצמו – הייחשב לגר? ודאי שלא, שהרי אף הר"מ יסכים כי ההלכה 'חוץ מדבר אחד' (האם הלכה זו נזכרה בשו"ע וברמב"ם בהלכות גירות?...) תמנע מאתנו לגיירו.

אם כן, 'גיור ללא קבלת מצוות' פירושו שהגר מודיע על רצונו ומחוייבותו לעניין הלאומי **בלא לשוחח כלל על המצוות**. ובכן, במצב זה, האם גר זה – שלשיטת הר"מ יש לגיטימציה מצד חלק מהפוסקים לגיירו – לאחר שטבל ועלה מן המקווה, מחוייב במצוות או לא? הנצרפו למניין? האם חל עליו הכלל של 'כל המחוייב בדבר מוציא אחרים ידי חובתם'; או שמא הינו יהודי שמותר לו לעבור עבירות – לכל הפחות לתיאבון – בלא ליתן עליהם דין וחשבון בבי"ד של מעלה ומטה?

לענ"ד לא עלתה על לבו של הר"מ מחשבה כזו, ובוודאי הרי זו גירות גמורה לדעתו, שמתחייב בה הגר בכל המצוות. ובמה התחייב? והיכן קיבל על עצמו מצוות? לא נוכל להימלט מן המסקנה שאין **גיור ללא קבלת מצוות**. לא למתגייר 'לאומי' ולא למתגייר 'דתי'. כל מתגייר מחוייב במצוות. כמוסבר לעיל, מתגייר זה קיבל עליו מצוות **בעצם כניסתו לכלל ישראל**.

כל המחלוקת בין המפרשים והפוסקים היא על אופן הקבלה – הן מהותית והן טכנית. כלומר, האם די ברצון להצטרף לעם ישראל כדי שהדבר ייחשב כקבלת מצוות או לא; האם נדרשת אמירה מפורשת, ואם כן – עד כמה מפורשת; האם נדרש קיום בפועל של מצוות; האם ניתן לראות את המתגייר כמחוייב במצוות מתוך שיחה או מעשה אחר בגיור⁴.

וחילא דידי מדיוק נפלא בגמרא ביבמות, המתארת את הדו-שיח שבין נעמי לרות; לקביעת נעמי "מפקדין אתרי"ג מצוות", משיבה רות "עמך עמי", ואילו לקביעה

4. יעויין בהסברו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בסוגיית גר שנתגייר לבין הנכרים, גם בדברות משה וגם בתשובות אג"מ ואכמ"ל.

"מפקדין על עבודה זרה" היא משיבה "אלוקיך אלוקי". אכן, חיוב המצוות נובע מן השייכות לעם ישראל, זהו חיוב לאומי.
 המקום היחידי שבו לענ"ד צודק הר"מ בחילוק, הוא בשאלת המניע. יש מי שמונע אל הגיור מרצונו להצטרף לעם ישראל, ויש שמונע מהרצון לקרבת א-לוקים שיש בקיום תורתו, אך בשורה התחתונה אין הבדל ביניהם, על שניהם להתגייר בגיור שביסודו ההצטרפות לעם, ומתוך כך קבלת מלכותו וגזרותיו יתברך.
 אם כוונת הר"מ, באומרו כי יש פוסקים המאפשרים גיור ללא קבלת מצוות, לומר שהם מאפשרים 'גיור חילוני' – בנוסח המוצע, למשל, על ידי ד"ר יוסי ביילין: עם ישראל ללא מצוות – אני חולק עליו מכל וכל.⁵
 אם כוונת הר"מ (ועם כל הרצון, קשה לי להלום אותה בדבריו) כי יש פוסקים שלא מצריכים קבלת מצוות כחלק פורמאלי מהליך הגיור, אלא מוצאים את התחייבות הגר למצוות במקום אחר בתהליך – על זה אפשר לדון בעמל תורה ודקדוק חברים.

ג. 'הבעיות שיצרה העלייה מבריה"מ לשעבר'!?

צר לי על הסגנון בו נקט הר"מ בכותרת משנה זו במאמרו. העלייה מחבר המדינות העצמאיות (בריה"מ לשעבר) לא יצרה בעיות, העלייה מחמ"ע היא **שיבת עם ישראל לארצו**. את הבעיות יצרה הגלות הנוראה. זו לא רק סמנטיקה, זו גם שאלה של יחס. הרצון לנהוג כגדולי פוסקי הדור האחרון – לקרב ולא לרחק – לא נובע (רק) מהחשש לנישואי תערובת. רובם של המתגיירים הינם 'זרעי ישראל', בניס לאב או סב יהודי, רבים מהם שמרו על זהות יהודית לעתים בעל כרחם ושלא בטובתם מחמת הסביבה העויינת, ועלינו לקרב את החפץ להתגייר בעבותות אהבה.
 הויכוחים על מדיניות הסוכנות היהודית, או על 'סעיף הנכדי' בחוק השבות, אינם צריכים לטשטש את העובדה כי בעת אשר כזו **מצוה להחזיר הביתה** – גם במובן הרחני – את נדחי ישראל, האובדים באשור והנדחים במצרים.

⁵ אכן, כך נראה שעולה מדבריו בחלק השני של המאמר: "פסיקה שגירות מועילה ללא קבלת מצוות היא במידה רבה הכרה בעם ישראל כלאום אף במנותק מן הפן הדתי".

ד. ההתבוננות בקנקן ולא במה שיש בו

עד כאן הטרחנו את הקורא בעיקר ב'בעיות של בית המדרש'. אבל בהמשך מאמרו של הר"מ, שוגה הכותב בהכללה וסילוף העובדות. כשם שפסקו של הרב שרמן, שביטל את כל גיורי בתי הדין המיוחדים לגיור לדורותיהם, נקבע בהליך פסול על פי כל הלכה ודין, ובהסתמכות על עובדות מוטעות, לצערי גם מאמרו של הרב משה ליכטנשטיין נופל לאותו פח.

הקביעה המצערת והמוטעית, לפיה מדובר כיום בגירות ללא קבלת מצוות – הינה **האשמת שוא המתעלמת מהעובדות**. אין, ולא היתה מעולם, מדיניות כזו, והאמירה ש"אין מנוס מן הקביעה שמדובר בגירות ללא קבלת מצוות", וכביכול זו המדיניות ההלכתית של מערך הגיור והעומד בראשה היא בגדר דבר שלא ניתן להאמר, וטוב לו שלא נאמר משנאמר; עכשיו שנאמר – יימחק...

הגרים המופיעים בבתי הדין לגיור לומדים מאות שעות יהדות; משנים את אורח חייהם בכל הנוגע לשמירת שבת וכשרות וכדומה – כל אחד לפום דרגא דיליה; משלמים מחיר כבד (חומרי וחברתי) על מאמציהם להתגייר כהלכה; נבחנים במבחנים קשים, לעתים יותר מפעם אחת, בבית הדין; מקבלים עליהם בפה מלא ובלב חפץ מצוות התורה, ללא שיור, בהתרגשות ובדמע (גם בדמע של הדיינים, לעתים) – הלזה ייקרא 'גירות ללא קבלת מצוות'!

אדרבה, יראה לי הר"מ מקרה אחד בכל קורות בתי הדין לגיור, בו היה גיור ללא קבלת מצוות – ואחזור בי מכל דברי עד עתה!

אלפי הגרים – שלטענת הר"מ באו מאוריינטציה חילונית ואתאיסטית – עוברים שינוי בל יתואר. אגב, חולק אני מכל וכל על הניתוח הפשטני של פרופיל העלייה מרוסיה, שכביכול כולם באים להתגייר מתוך מניע אישי. וכי מה חסר להם במדינתנו המצריך אותם להתגייר? איזה רווח אישי יצא למתגייר מזה, חוץ מבזבז זמן על לימודים וחיים של מצוות שרק מכבידות עליו?

ה. למה זה קרה?

כיצד הגיע הר"מ לכלל טעות נוראה זו?

בשיחה שבינינו כמדומני שירדתי לסוף דעתו: הר"מ משוכנע כי הרב דרוקמן מטיף לגיור המוני, וממילא מה יכול להיות 'גיור המוני', אם לא גיור ללא קבלת מצוות, כלומר: גיור 'חילוני' למהדרין?

יובהר ללא כל ספק: מסכים אני עם הר"מ כי כל תכנית לגיור המוני ללא קבלת מצוות או קבלת מצוות חלקית, איננה רצינית. אכן, 'אין חיה כזאת', כדבריו. אך לא זה הגיור שבו עוסק בית הדין המיוחד לגיור, ולא זו דרכו של מו"ר הרב דרוקמן בהדרכתו אותנו – דייני הגיור – ובדבריו בפומבי. מעולם לא הזכיר הרב דרוקמן את הביטוי 'גיור המוני', ומעולם לא עלה על דעתו גיור ללא קבלת מצוות.

להקל בגיור לזרע ישראל' עד כמה שניתן – כן; להתייחס בסבר פנים יפות ולא לדחות – כן; אך לומר כי המדיניות הציבורית של הציונות הדתית בכלל, ושל הרב דרוקמן בפרט, היא של גיור ללא קבלת מצוות – לא ולא!

לצערי, מלאכה קלה נעשתה במאמר. ראש דבר – הונח כי הרב דרוקמן מטיף לגיור המוני. ממילא, הרי זה גיור ללא קבלת מצוות, ואם כן – לא ניתן לבוא בטענות למי שמבטל את גיוריו או שולל את מדיניותו...

הפסיקה הנחרצת כי "כל עמדה הלכתית בדבר גירות עולי חבר העמים היא בסופו של דבר עמדה בעניין גירות ללא קבלת מצוות, וקבלת המדיניות שהרב דרוקמן מוביל מהווה הכרעה לטובת הכרה בגירות ללא קבלת מצוות" אינה טעונה גניזה, אלא שריפה...

האמנם חושד הר"מ ברב דרוקמן כי הוא "גבר לעניין שאינו מהסס... שועט קדימה מבלי להתחשב בקטנות המוחין של האוסרים והכל יבוא על מקומו בשלום"? האם הוא חושד בו כי הוא סובר כאותם כותבי מאמרים ופובליציסטים?⁶

⁶ אגב, היוצאים נגד פסקו של הרב שרמן ומחזקים את הרב דרוקמן ואת דרכו בגיור, אינם דוקא כותבי מאמרים ופובליציסטים, אלא מגדולי רבני ופוסקי הדור, ביניהם כמה מגדולי ראשי הישיבות, מוכרים וידועים...

ו. הסתירה הפנימית

כאמור, בראשית המאמר נראה לכאורה כי הר"מ רואה את הדעה הסוברת שניתן לגייר ללא קבלת מצוות כדעה לגיטימית. אך בחלקו השני של המאמר, כאשר מגדיר הר"מ (ובצדק) כי "פסיקה שגירות מועילה ללא קבלת מצוות היא במידה רבה הכרה בעם ישראל כלאום אף במנותק מן הפן הדתי" לא נשאר הר"מ בעמדתו זו. אם מדובר בעמדה לגיטימית, לטענתו, כיצד ניתן להבין את מי שפסל את הגיורים? כיצד טוען מאן דהוא על דעה לגיטימית בהלכה (כפי שטען הר"מ), כי היא איננה לגיטימית, ונשאר לדעתו של הר"מ מובן ומקובל ולגיטימי? זאת ועוד, האמנם לדעת הר"מ "איש לא ימנע מלפסול את הגיור הפסול בגלל זה"? האם עמדתו של הרב שרמן היא הנכונה לדעת הר"מ? אם, לדעתי, טעה פוסק – שנקט עמדה לגיטימית אך שונה משלי – רשאי אני לבטל את פסקו "כעפרא דארעא"? אתמהה. או שמא בשורה התחתונה גירות ללא קבלת מצוות אינה לגיטימית, אף לדעת הר"מ?

ז. על חיטים ושעורים

מאחר ומניח הר"מ כי המדיניות הנוכחית בגיור בנויה על עקרון הגיור ללא קבלת מצוות, בא הר"מ לכלל טעות. הנחה זו גורמת לו להצדיק את מבטלי הגיור מבית מדרשו של הרב שרמן, ולסנגר על דעתו. לצערי, נקודת המוצא בפסקו של הרב שרמן איננה שאלת **טיב הגירות**; זו מעולם לא נידונה בפסק דין זה. פסק הדין המדובר נוגע בשאלת **טיב הדיינים** באופן גלוי, ונוגע בטיב התורה בבתי המדרש הציוניים בפרט. פסק הדין רואה את הדיינים כשוקלי שיקולים זרים להלכה, וממילא מחשיבם כעבריינים במזיד ופסולים לדון. פסק הדין **מזלזל במופגן ביכולת הדיינים** בבית הדין לגיור, להיות מי שמסוגלים לדון בסוגיה מבחינה תורנית. פסק הדין ניתן בניגוד להלכות דיינים ועדות בשולחן ערוך, ואין צורך לסנגר עליו. פסק הדין רואה בשיקולים ממלכתיים שיקולים **לא לגיטימיים**. הלואי ובפסק דין זה היה ניתן משהו מן המשהו של הלגיטימציה שמעניק לו הר"מ – לרב דרוקמן...

ח. שבח המגיע לכתפיים

אכן, נושא הגירות מחייב הכרעה הלכתית משמעותית. אך נושא הגירות לא מחייב 'מהפכה פסיקתית', אלא את האומץ ללכת בדרך שהתוו לנו פוסקי הדורות האחרונים.

את האומץ ורוחב הכתפיים הנדרש יש לרב דרוקמן בשפע.

אינני יודע מדוע החליט הר"מ כי הרב דרוקמן אינו 'פוסק מוכר'. מה צריך לעשות פוסק כדי להיות 'מוכר'? לפרסם מאמרים בספרים הנכונים? לכתוב בסגנונו של היחזון אי"ש? ללכת עם קפוטה ושטריימל?

איך מודדים 'פוסק מוכר'? לפי מספר הפעמים שהתיר טריפות? לפי בקיאות בהלכות ניקור?

הרב דרוקמן לא חידש חידושים מרחיקי לכת בתחום הפסיקה, בשאלות הנוגעות לכלל ישראל, בלא מחשבה תחילה ולפני שהתייעץ עם גדולי פוסקי הדור. כל חידושו של הרב דרוקמן הוא האומץ לומר את מה שגדולי הדור – שאותם שימש יותר מכולנו – הורו לו לעשות.

חסרון גדול יש למורי ורבי, הרב דרוקמן, ועליו גם אני מיצר. אילו הציבור היה יודע באילו צמתים עמד הרב, בדיון בשאלות הנוגעות עד לשרשי ההויה הישראלית, ופסק בהן מתוך זהירות יתירה אך בלא יראת הוראה – לא היה הציבור ולא הר"מ כותב את שכתב. דא עקא, אוחז מו"ר בפלך השתיקה... האחרון שניתן לומר עליו כי אינו שם לב לתמרורי האזהרה ההלכתיים הוא הרב דרוקמן.

ט. חומר למחשבה

באגרת רמ"ח כתב הרב קוק זצ"ל:

אספר לכ"ת מעשה ששמעתי. בימי הגאון ר' ליב קאוונער ז"ל רצו נכדי קאוונא שיתישב הגאון החסיד ר' ישראל סלנטער ז"ל בקאוונא, וכשבאו לשאול ע"ז דעת הגר"ל, אמר להם: אם הוא רוצה לקבל עליו משרה של הוראה טוב, ואם הוא רוצה לשבת בתור איש פרטי איני מרוצה בדבר. וכששאלו אותו טעמו אמר להם, שאפילו הגאון היותר גדול והצדיק היותר נשגב לא יוכל לעמוד על דעתו של המשועבד להודות לרבים, ולדעת צרת נפשו, כדי לדון אותו לכף זכות.

אני מודה לר"מ שעודד אותי לכתוב את הדברים, ומבקש שוב מחילה ממנו ומהקוראים אם ח"ו פגעתי בכבודו או בכבודם, ולו יהיו הדברים בגדר "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים".

